

SOBRE LA QUALITAT LINGÜÍSTICA

(Document presentat i debatut a la Comissió d'Estandardització
de la Secció Filològica de l'IEC el març del 2021)

1. Introducció

Aquest document pretén ser una aproximació a un concepte de qualitat lingüística (d'ara endavant, QL) que sigui operatiu per a les finalitats de l'Observatori de la Qualitat Lingüística.

L'Observatori es crea amb l'objectiu d'analitzar els usos públics de la llengua i d'ajudar a millorar-los, amb la col·laboració de les persones i les entitats implicades. Una bona part d'aquests usos corresponen a l'esfera de l'estàndard, «varietat pública de prestigi, global o regional»,¹ que, amb les diverses modalitats regionals o locals, comprèn l'ensenyament, l'administració, els mitjans de comunicació, la cultura i l'empresa. Això no vol dir que sigui l'única varietat que es troba en tots aquests sectors.

2. Usos personals i usos institucionals

Els discursos o textos públics poden ser emesos en nom propi (una conferència a títol individual, un tertulià o articulista que expressa la seva opinió personal, un blog). Però també —potser més habitualment— s'emeten en nom d'un organisme, una institució, una empresa, és a dir, es fa un ús institucional de la llengua (una conferència en qualitat d'un càrrec determinat, una intervenció parlamentària, un informatiu, un tuit o un web corporatiu, un anunci). A l'Observatori, sempre que siguin públics, interessen tant els uns com els altres: de vegades pot ser difícil delimitar en nom de qui es parla o pot haver-hi una barreja (un entrevistat pot expressar la seva opinió personal al marge del càrrec que té o de l'organisme al qual pertany).

3. Llengua oral i llengua escrita

A l'Observatori s'analitzarà tant la llengua oral com la llengua escrita. En els resultats hi haurà àmbits d'anàlisi compartits per les dues modalitats, però també n'hi haurà d'específics (la fonètica i la prosòdia en llengua oral o l'ortografia i la tipografia en llengua escrita). Tots són complementaris i necessaris per poder tenir una visió tan completa com sigui possible dels usos lingüístics públics.

4. La qualitat lingüística

La QL no s'atribueix a la llengua en si, ni a cap de les seves varietats dialectals o funcionals, sinó a cada discurs o text en què s'utilitza la llengua per a la comunicació. La QL no té a veure amb el contingut de la comunicació, sinó amb la forma: no es tracta de valorar el que es diu, sinó com es diu, en la situació concreta en què es diu. Aquesta situació pot ser real, constituïda per un emissor i un

---

¹ Segons la definició que en fa la Secció Filològica en l'acord del 2 de juliol del 2010 (cf. Institut d'Estudis Catalans 2018:15).

públic receptor, o fictícia, en què l'emissor s'adreça directament a un receptor, tots dos situats en el context de la ficció, i només indirectament al públic (lector, oient o espectador).

Tot i tractar-se d'una qüestió formal, la QL no té a veure amb la bellesa de cada mot o cada construcció emprats, sinó amb l'efectivitat de la comunicació, que va lligada amb el propòsit d'aquesta. No és el mateix donar una notícia que descriure el funcionament d'una maquinària o d'una societat; no és igual emocionar el públic que incitar-lo a una acció o fins i tot ordenar-la-hi. En el cas de la ficció, es pot parlar de versemblança lingüística (no de la situació en si, sinó del llenguatge que s'hi empra). La QL té a veure amb l'adequació de tots els recursos lingüístics a la intenció de la comunicació i, per tant, a la comunicació efectiva.

5. Qualitat, identitat i variació

Si entenem per qualitat, d'acord amb el diccionari, «allò que, posseït per alguna cosa, fa que aquesta sigui tal com és»; o bé el «conjunt de propietats que constitueixen la manera de ser d'una persona o cosa», la QL es planteja en primer lloc com una qüestió d'identitat de la llengua amb ella mateixa. Si el que configura la identitat personal és la memòria, i en el pla nacional la memòria històrica, el que configura la identitat de la llengua és la tradició i la genuïtat.

La tradició té un vessant textual, literari (des de les cançons populars i els refranys fins a la literatura concebuda com a expressió artística), i un vessant gramatical que s'expressa en la normativa. La normativa lingüística recull la tradició i n'explicita les normes, en els seus aspectes fonètic i fonològic, morfològic, sintàctic, lèxic i, per a la llengua escrita, ortogràfic.

La normativa recull la tradició gramatical i lèxica, però no dona lloc a un model de llengua uniforme que serveixi per valorar la qualitat de totes les produccions lingüístiques, sinó que ella mateixa incorpora la variació, que s'organitza al voltant de dos eixos principals: el dialectal i el funcional.

Al costat d'aquests eixos principals i generals, hi ha altres menes de variació més lligades a l'individu: l'evolutiva o generacional i sobretot l'estilística, ja que l'estil consisteix en una tria entre les diverses possibilitats que s'ofereixen dintre dels paràmetres generals de varietat dialectal i registre. Cal tenir en compte, però, que els mitjans de comunicació també donen orientacions d'estil als professionals que hi treballen, i que les editorials solen seguir normes de correcció que s'apliquen a tots els autors.

En la llengua oral, la variació afecta en primer lloc la fonètica i l'entonació, però també la morfologia, algun aspecte de sintaxi i el lèxic. En la llengua escrita, la variació afecta algun aspecte ortogràfic, com l'accentuació i la puntuació, i també la morfologia, la sintaxi i el lèxic, si fa no fa en la mateixa proporció que en la llengua oral.

La variació es pot representar en el quadre següent:

		Llengua oral	Llengua escrita
Variació dialectal	Septentrional	Dins cadascun dels grans dialectes s'hi troben parlars diversos. La GIEC n'accepta tots els sistemes vocàlics i matisa els fenòmens consonàntics en relació amb els registres.	Diverses formes lèxiques i morfosintàctiques incorporen la variació dialectal a la llengua escrita.
	Central		
	Balear		
	Nord-occidental		
	Valencià		
Variació funcional	Molt formal	Discurs ² llegit / recitat / declamat	Text
	De formalitat mitjana	Discurs llegit	Text
		Discurs espontani	
	Informal	Discurs guionat	Text
Discurs espontani			
Variació estilística	Segons el mitjà	Discurs	Text
	Personal	Discurs	Text
Variació evolutiva o generacional	Personal (edat, formació...)	Discurs	Text

En la valoració de la QL s'han de tenir presents tots aquests aspectes de la variació, amb el benentès que la normativa cobreix la variació dialectal i funcional, però no l'estilística i l'evolutiva, que són lliures dintre del marc normatiu.

6. Normativa i estàndard

Com s'ha dit més amunt, amb l'observació de la QL dels usos públics de la llengua entrem de dret en l'esfera de l'estàndard. L'estàndard no coincideix plenament ni amb tota la llengua, ni amb una varietat, ni amb la llengua normativa: precisament per la seva necessitat d'adequació a la situació de comunicació, no totes les convencions que utilitza estan incloses en la normativa. Aquesta no

² *Discurs*, en tot el quadre, en el sentit definit a l'accepció 2 del DIEC: «**2 1 m.** [FL] En ling., conjunt d'enunciats en relació amb les seves condicions de producció i de recepció. **2 2 m.** [FL] Grup d'oracions que constitueix una unitat comunicativa dotada d'autonomia i de coherència.»

coincidència permet que l'estàndard i la normativa evolucionin en interacció permanent.³ Al costat de la normativa pròpiament dita, caldrà tenir en compte altres orientacions institucionals sobre l'estàndard (de l'IEC mateix o d'altres corporacions), que podem anomenar obres complementàries.

7. Normativa i obres complementàries

Hem dit més amunt que la normativa recull la tradició gramatical i lèxica; però també la sistematitza i selecciona, sense invalidar per això les altres manifestacions d'aquesta tradició, que en són complementàries.

Considerem, doncs, normativa en sentit estricte: GIEC, GEIEC i GBU; DIEC, OIEC.

Altres obres de l'IEC que es poden considerar complementàries són: PEOLC: I Fonètica, II Morfologia i III Lèxic (I i II, en allò que no hagi estat superat per la GIEC); *Diccionari essencial de la llengua catalana*, *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*; *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya*, *Nomenclàtor mundial* (projecte).

Les obres de l'IEC es complementen amb un seguit d'altres fonts que són de consulta habitual, especialment —però no únicament— en el camp del lèxic: les fitxes de l'Optimot; diccionaris com els de l'Enciclopèdia, Edicions 62 o, més recentment, l'AVL, i el material terminològic del Termcat, tant el Cercaterm com, sobretot, la Neoloteca.

També cal tenir en compte les aportacions a títol personal d'autors de referència com Solà, Jané, Ruaix o Lacreu, així com el contingut dels llibres i guies d'estil de diferents organismes (mitjans de comunicació, universitats, Parlament, etc.).

8. Tradició, innovació i genuïtat

Bona part de la QL s'assenta en la tradició, recollida en primer lloc en la normativa i les obres que la complementen, i desplegada en allò que se sol anomenar bon ús: pronúncia ortològica d'acord amb el parlar adoptat (no solament els grans dialectes, sinó també els parlars més reduïts acceptats a la GIEC pel que fa al vocalisme, i matisats en relació amb els registres pel que fa al consonantisme), el respecte de les normes ortogràfiques, el seguiment de les regles morfosintàctiques, la tria lèxica, l'aplicació dels filtres necessaris per evitar allò que és aliè, etc. L'ús tradicional és un indicador de qualitat. Però la llengua evoluciona, i, per tant, innova. La innovació es fonamenta tant en els mecanismes de generació que té la llengua com en la imitació de recursos d'altres llengües (calcs, interferències); sovint suposa un punt de transgressió. Una innovació generada per evolució interna de la llengua ha de ser més ben valorada que no pas l'adopció d'una forma forana.

La genuïtat se sol associar a la tradició, però també es pot innovar utilitzant recursos propis de la llengua, i per tant sense sortir de la genuïtat. Entre dues o més alternatives igualment acceptables, pot haver-n'hi una de més genuïna, que s'ha de considerar preferible. Cal tenir en compte les indicacions sobre genuïtat que dona la GIEC en alguns apartats.⁴ També és un indicador de genuïtat

---

³ Document *Criteris generals sobre llengua normativa i llengua estàndard*, aprovat per la SF el 15/11/2019.

⁴ Per exemple, 16.3.1.3i o 31.5.4.

initat la fraseologia (locucions, frases fetes, refranys). En aquest sentit, la genuïtat dona un plus de QL. A l'Observatori es valorarà la genuïtat especialment en termes de preferència.

9. La coherència i la cohesió

La claredat i la bona estructuració del discurs són dos factors sense els quals difícilment es pot parlar d'una bona QL. El discurs ha de fluir amb naturalitat, sense entrebancs que facin aturar-se en la lectura o descentrar-se en l'exposició oral. Ha de tenir una bona progressió temàtica, començant pel punt que el parlant o el redactor triï com a tema de partida. Perquè un discurs sigui coherent cal que les idees que s'hi expressen tinguin connexió entre elles i estiguin ben relacionades mitjançant recursos morfosintàctics (ordre dels constituents de l'oració, concordança, coordinació, subordinació, anàfores i catàfores, ús de connectors...) i lèxics (sinonímia, hiperonímia, hiponímia, paral·lelismes, terminologia, usos figurats...). Els gèneres literaris, i sobretot els periodístics, imposen determinades normes, sobretot pel que fa a l'estructura del text o discurs; però el redactor o el parlant hi tenen un ampli marge de llibertat.

10. Estil

En aquest marge de llibertat on es desplega l'estil és on es manifesta més clarament la QL. Entre els mínims de respectar les normes que recullen la tradició i preserven la identitat de la llengua i la capacitat de variació per explicar, narrar, exposar i, en definitiva, comunicar al públic (lector, oient o espectador) idees, fets, emocions, etc., és on l'estil pren la iniciativa, fins al punt de fer oblidar, perdonar o fins i tot valorar positivament certes transgressions que en un context de pobresa expressiva es podrien considerar simples faltes.

11. Error i transgressió

El fet de no obeir estrictament la normativa pot ser un error, generalment per ignorància (el parlant no sap que un determinat ús no encaixa en els descrits per la normativa), o una transgressió voluntària per motius d'estil, personal o del mitjà (en aquest últim cas es pot saber consultant el llibre d'estil). És important tenir en compte aquest matís i valorar també si afegeix qualitat (expressiva, comunicativa...) al discurs.

12. Prosòdia

En llengua oral cal tenir en compte factors relacionats amb la prosòdia: la bona dicció (vocalització, correcta articulació dels sons), l'entonació (segons la modalitat oracional; èmfasi, inflexions, pauses, cantarelles), la fluïdesa, una velocitat elocutiva apropiada, etc. No es pot parlar d'una bona QL si un emissor no vocalitza o parla massa ràpid, per més que els usos gramaticals i lèxics siguin del tot acurats.

13. L'anàlisi de la qualitat lingüística

La QL ve determinada per una suma d'elements lingüístics i d'elements que són més aviat sociolingüístics, comunicatius i pragmàtics. Dit d'una altra manera, podríem parlar d'una qualitat objectiva enfront d'una qualitat subjectiva.⁵ La primera es basa fonamentalment en les normes i els registres; en la segona hi intervenen altres factors com la ideologia, els prejudicis, les modes, els tabús, etc. Això fa que sovint l'anàlisi lingüística depengui «del sentit comú i del saber popular més que no pas de la ciència».⁶

En l'objectiu de l'Observatori ha de tenir un paper central l'anàlisi dels elements lingüístics, de la qualitat objectiva. En aquest sentit, la QL es definiria en termes de freqüència d'ús: un escriptor que fes poques desviacions hauria fet un text de qualitat. Però l'estil, la qualitat subjectiva, no es pot deixar de banda. Certes desviacions respecte de la normativa que sovint passen desapercebudes en el conjunt del discurs no poden decantar la balança cap a una valoració negativa de la QL. De la mateixa manera, les vacil·lacions o embarbussaments que es puguin detectar en un discurs oral poden no ser rellevants a l'hora de valorar la QL.

Les dades quantitatives no deixen de ser importants per a l'anàlisi qualitativa. Així ho fan alguns dels treballs que s'han tingut en compte,⁷ que sumen els fenòmens observats, positius o negatius, i els posen en relació amb el volum del discurs, amb diferents mètodes. En el cas de la llengua oral, sembla que caldria centrar-se en la densitat per cada X minuts d'emissió.

En un discurs s'ha de tenir en compte, doncs, d'una banda l'absència d'errors, i de l'altra els errors observats i, en aquest camp, si un error es diu una sola vegada o es repeteix sistemàticament (norma no assimilada); si conviu amb la forma correcta corresponent (cosa que indicaria una vacil·lació); si, en un discurs oral, el parlant s'autocorregeix (això indica que l'emissor és conscient que el que acaba de dir no està ben dit), i també els encerts en punts en què sovint hi ha error.

14. Proposta d'avaluació

Aquests són els diferents fenòmens esmentats al llarg del document, amb una proposta d'avaluació. En aquest quadre, els més directament lingüístics:

---

5 Cabré (2020).

6 Maurais (1999:61).

7 Montané (2012:156-157); Grup Llengua i Mèdia (2004:245); Vergés (2019).

Fenomen observat	Possible sistema d'avaluació
Errors pròpiament lingüístics	Quantificació d'un mateix error: <ul style="list-style-type: none"> • Densitat de l'error en el temps. • Si conviu amb la forma correcta: <ul style="list-style-type: none"> error > forma correcta error < forma correcta error ≈ forma correcta: vacil·lació. Observacions: Un error per influència forana ha de tenir més «penalització» que un error per evolució interna. És esperable trobar més errors en discursos orals que en textos escrits (s'hauran d'adaptar les avaluacions).
Bons usos en punts en què sovint hi ha error	Quantificació del total: <ul style="list-style-type: none"> • bons usos > errors de la fila anterior • bons usos < errors • bons usos ≈ errors
Genuïtat en termes de preferència	Quantificació del total d'usos genuïns observats, ja sigui en contrast amb altres usos no genuïns o bé en termes absoluts.
Adequació al registre tenint en compte la intenció de la comunicació	Quantificació de les desviacions respecte del registre. Observació: Serà difícil d'avaluar objectivament tenint en compte que pot tractar-se de transgressions conscients i voluntàries.
Prosòdia (només en llengua oral)	Observació superficial que ens permeti fer-ne una valoració global. Avaluació a partir de mals usos. L'absència de mals usos potser no necessàriament afegeix qualitat, però segur que no en resta.
Autocorreccions lingüísticament rellevants (només en llengua oral espontània)	Complementari (valor afegit)

Segurament els fenòmens d'aquest quadre hauran de tenir el pes principal a l'hora d'avaluar la QL. Però no es poden deixar de banda aquests altres fenòmens, més estilístics i expressius:

- Claredat expositiva: ordre, proporcionalitat en la llargària de les explicacions i en l'extensió de les frases, repeticions (volgudes/no volgudes), contradiccions, exemples...
- Desplegament de recursos sintàctics (subordinació, coordinació, juxtaposició, ús de conjuncions i connectors...).
- Desplegament de recursos lexicosemàntics (sinonímia, paràfrasis, hiponímia, hiperonímia, terminologia, usos figurats...) i fraseològics.

- Figures retòriques i altres recursos expressius (insinuacions, sobreentesos, dobles sentits, connotacions...).
- Puntuació i tipografia (en llengua escrita).
- Altres: crosses, cacofonies.

En general, aquests fenòmens són més difícils de quantificar, i potser s'hauran de valorar en termes d'equilibri/desequilibri, abusos/mancances, riquesa/insuficiència.

15. La qualitat lingüística, una responsabilitat compartida

L'Observatori de la Qualitat Lingüística, evidentment, no té la capacitat d'analitzar la qualitat lingüística de totes les comunicacions públiques rellevants en els diferents àmbits socials del conjunt del territori de llengua catalana.

Pot verificar periòdicament la qualitat d'una mostra representativa d'algunes d'aquestes comunicacions —idòniament, en col·laboració amb els sectors analitzats—, a partir d'uns indicadors significatius, i proposar les mesures que consideri més adequades per a la millora. Però només amb la implicació activa i corresponsable dels diferents sectors de la societat es podrà aconseguir una millora general de la qualitat lingüística del conjunt de les comunicacions públiques.

L'actuació d'algunes institucions, organitzacions i empreses és especialment decisiva en aquest sentit. I en alguns casos són estructures organitzatives que tenen un cert grau de compromís més o menys explícit amb la qualitat de les pròpies comunicacions i que compten amb serveis, unitats o professionals que poden assumir una funció de millora permanent de les comunicacions.

Aquest és el cas de les institucions polítiques, les administracions públiques i el sector públic en general, que sovint disposa de personal lingüístic encarregat de la qualitat de les comunicacions pròpies i de facilitar la qualitat de les comunicacions socials.

En el sector educatiu, no sols hi ha personal capacitats per vetllar per la qualitat de les comunicacions, sinó que la seva funció és decisiva per assegurar la competència lingüística del conjunt de la població i, en els nivells superiors, la formació satisfactòria dels professionals de la comunicació i de moltes activitats en què les comunicacions públiques tenen una gran transcendència social.

Els mitjans de comunicació de tot tipus i les organitzacions i professionals del sector cultural constitueixen un altre dels àmbits en què la responsabilitat de la qualitat lingüística és especialment rellevant.

En tots aquests camps, com en altres de més concrets que seria prolix esmentar, l'Observatori de la Qualitat Lingüística confia trobar sistemes de cooperació amb l'objectiu compartit d'assegurar una millora constant de la qualitat lingüística, que es pot centrar en tres moments complementaris d'un cicle successiu:

- Mesures preliminars: la selecció, la formació permanent i la distribució adequada del personal encarregat de les comunicacions; la disponibilitat dels recursos lingüístics i tecnològics necessaris per produir unes comunicacions de qualitat; l'organització adequada dels processos d'elaboració, de supervisió i de difusió de les comunicacions...

- Mesures de seguiment i millora: establir sistemes proporcionats de comprovació de la qualitat de les comunicacions, que facilitin la millora permanent de les capacitats dels autors dels textos i dels mateixos textos.
- Mesures de verificació de la qualitat: comprovar amb unes mostres representatives el grau de qualitat de les pròpies comunicacions i extreure'n les conclusions de millora pertinents.

Bibliografia citada

- Cabré, M. Teresa (2020), *La qualitat de la llengua: Fonaments generals i breu anàlisi del panorama de la llengua catalana*, conferència a les III Jornades de Qualitat Lingüística a la UIB (presentació ppt, inèdita)
- Grup Llengua i Mèdia (2004), «Informe sobre la qualitat de la llengua de la televisió en català», dins Consell de l'Audiovisual de Catalunya, *Informe de l'Audiovisual de Catalunya 2003*, pàgs. 231-264 (<https://www.cac.cat/sites/default/files/2018-04/informe2003.pdf>)
- Maurais, Jacques (1999), *La qualité de la langue : un projet de société*. Conseil de la langue française (<http://www.cslf.gouv.qc.ca/publications/pubbb147/b147.pdf>)
- Montané, Amor (2012), *Terminologia i implantació: anàlisi d'alguns factors que influencien l'ús dels termes normalitzats de la informàtica i les TIC en llengua catalana* [tesi doctoral], UPF (<https://www.tdx.cat/handle/10803/97295#page=1>)
- Vergés, Elena (2019), *La qualitat lingüística a RAC1 i Catalunya Ràdio: anàlisi lingüística comparada de dos informatius i dos programes d'entreteniment* [treball de fi de grau, UPF, Facultat de Traducció i Interpretació] (https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/43070/verges_simon_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y)